Тема 5. Форма держави. Форма державного устрою і режиму.

Друге заняття

Теоретичні питання

1. Поняття та види форм державного устрою. Унітарні та федеративні держави: поняття та ознаки.
2. Поняття та види державного режиму. Поняття та ознаки демократичного та недемократичного (авторитарного, тоталітарного) режимів.
3. Форма сучасної Української держави: форма правління, устрою, режиму.

Термінологійне завдання

Засвойте визначення таких понять: форма державного устрою, унітарна держава, федеративна держава, державний режим, демократичний режим, авторитарний режим, тоталітарний режим.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте дані про держави. Визначте й обґрунтуйте, яку форму державного устрою (унітарну просту чи складну або федеративну мають такі держави.

1.1. **Австралія** – держава, що входить до складу Співдружності, яку очолює Великобританія. Вона складається з 6 штатів та 2-х територій. В кожному штаті е губернатор, що призначається англійською королевою, парламент, уряд, судові органи.
1.2. Адміністративно **Бразилія** поділяється на 26 штатів та Федеральний округ, який містить столицю країни, місто Бразиліа. Штати, своєю чергою, поділені на муніципалітети як автономні політичні об'єкти. Всі штати та муніципалітети мають власні уряди. Не дивлячись на їх відносну автономію, всі штати та всі муніципалітети мають однакову модель адміністрації згідно з Конституцією.
1.3. **Італія** – держава, що розділена на області, які складаються із провінцій. П’ять областей мають статус автономії. В областях діють ради, діяльність яких координують комісари, яких призначає центральний уряд.
1.4. **Канада** територіально поділена на 10 провінцій та 2 території. У кожній провінції є своя Конституція, виборча легіслатура, уряд, діє лейтенант-губернатор, якого призначає центральна влада (за порадою провінційного уряду). Питання, які провінції можуть вирішувати самостійно, зафіксовані у законодавстві Канади
1.5. **Королівство Нідерланди** – держава, що складається із 12 провінцій, в яких діють органи місцевого самоврядування. Органами публічної влади у провінціях є Королівський комісар, який очолює Державну адміністрацію (орган виконавчої влади) і Державну раду (представницький орган). Комісарів, які очолюють ці органи призначає Король.
1.6. **Німеччина** – держава, що складається із 16 земель. Кожна земля має власну конституцію, виборний законодавчий орган та уряд, який очолює прем’єр-міністр.

1.7. В **Португалії** існує єдине громадянство, єдина система органів державної влади. Архіпелаги Азорський і Мадейра утворюють автономні області, що мають політико-адміністративні статути і власні урядові органи.
1.8. **Франція** – держава, що поділена на 95 департаментів, департаменти – на комуни. В департаментах діють органи самоврядування. Центральну владу на місцях здійснюють префекти, яких призначає президент.
1.9. **Швейцарська конфедерація** складається із 23 кантонів, три з яких мають напівкантони. В кожному кантоні є своя конституція, свої парламенти та уряди.
1.10. **Японія** – держава, складена з 47 префектур, місцеве управління здійснюють виборні збори префектури. Головні посадові особи у префектурах – губернатори, яких обирає населення строком на 4 роки та які представляють центральну владу на місцях.

Обґрунтуйте, які форми державного устрою поширені серед європейських держав? Чим це зумовлено?

2. Проаналізуйте приписи ст. 2 і Розділ IX Конституції України. Обґрунтуйте, яка *форма державного устрою* в Україні? Чи впливає наявність Автономної Республіки Крим в складі України на її статус як унітарної держави?

Ознайомтесь з приписами Розділів IX і X Конституції України та приписами Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 і визначте правовий статус Автономної Республіки Крим відповідно до Конституції України. Яким правовим режим має Автономна Республіка Крим сьогодні?

3. Який державний режим (демократичний, авторитарний чи тоталітарний), на Вашу думку, властивий для таких держав: Австрія, Албанія, Білорусь, Молдова, Китай, Казахстан, Мексика, Німеччина, Оман, Північна Корея, Росія, Чехія, Словаччина, Україна?

Відповідь обґрунтуйте, використовуючи певні питання-критерії для оцінювання (зокрема, реальною чи імітаційною є виборність, строковість і змінність органів влади; чи справді народ бере участь у формування органів державної влади; чи наявний реальний контроль з боку суспільства за діяльністю державних органів; яким є справжній правовий статус особи у державі; чи закріплене в законодавстві різноманітність (плюралізм) у політичному й суспільному житті)?

Проаналізуйте приписи Конституції України й обґрунтуйте, яку форму державного режиму у ній закріплено? Чи відповідає це практиці сучасного державотворення?.

4. Ознайомтесь із такими нормативно-правовими приписами конституцій та визначте, які елементи форми відповідної держави зафіксовані у проаналізованих нормах конституцій. Чи достатньо таких приписів для встановлення форми держави з огляду на всі її елементи?

- **ст. 1 Конституції Бельгії 1994:**

«Бельгія є федеративною державою, яка складається з спільнот та регіонів»

- **ст. 1 Конституції Болгарії 1991:**

«Болгарія – парламентська республіка»
«Республіка Болгарія – унітарна держава. В ній є неприпустимими автономні територіальні утворення»

- **ст. 1 Конституції Іспанії 1978:**

«1. Іспанія конституюється як правова, соціальна та демократична держава, яке проголошує вищими цінностями правопорядку свободу, справедливість, рівність,

політичний плюралізм

2. Національний суверенітет належить іспанському народу, якого виходять повноваження держави.

3. Політичною формою іспанської держави є парламентська монархія.»

- ст. 1, 5 Конституції Італії 1947:

«Італія - демократична Республіка, що ґрунтується на праці».

«Республіка, єдина та неподільна, визнає місцеві автономії та сприяє їх розвитку; здійснює найширшу адміністративну децентралізацію залежно від державних служб; пристосовує принципи та методи свого законодавства до завдань автономії та децентралізації.»

- ст. 1 Конституції Марокко 2011:

«Королівство Марокко є конституційною монархією, демократичною державою з парламентською формою правління та світською системою влади».

Рекомендована література

Базова:

1. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів, 2021.
2. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права: навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою). Київ, 2013.
3. Крестовська Н.М., Матвєєва Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. Київ, 2019
4. Загальна теорія права: підручник /за заг. ред. М. І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015.
5. Теорія держави і права : підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020.
6. Загальна теорія права. Академічний курс: підручник / за ред. С. Бобровник. Київ, 2021.

Допоміжна:

1. Батанов О. В. Конституційно-правові проблеми державного устрою України: теорія та практика. *Часопис Київського університету права.* 2014. № 2. С. 66-70.URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Chkup_2014_2_16
2. Петришин О. Демократичні основи правової, соціальної державності. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 32-41. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vapny_2014_1_5.pdf
3. Шестопалова Л. М. Форма державного устрою як матриця соціального розвитку. *Форум права*. 2014. № 1. С. 526–531. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_92.pdf